

Schrijven en tekenen

Micha 6: 8

Laatdienst 6 maart 2016

Voorganger: Annerien Groenendijk
geestelijk verzorger PKN

Gast spreker: Vincent Dekker:
journalist dagblad Trouw

Serie: Mag, moet alles wat kan?

Goedemiddag,

Zoals zojuist gezegd ben ik journalist, schrijvend journalist, en ik doe dat al weer bijna dertig jaar voor Trouw.

Vanuit die achtergrond mag ik vandaag onze centrale vraag belichten: Hoe ver gaat de vrijheid van meningsuiting? Moet je alles wat je wilt zeggen ook mógen zeggen? En bij kranten denk je dan niet alleen aan het geschreven woord, maar ook aan spotprenten. Zijn er grenzen die je als schrijver of tekenaar niet straffeloos kunt overschrijden?

Als ik die vraag naar mezelf vertaal: moet ik gecensureerd kunnen worden of me zélf censuur opleggen?

Het antwoord op die vraag is voor mij heel eenvoudig: Nee!

Maar hoe simpel dat woord en dat antwoord ook zijn, daarmee is niet alles gezegd.

Want ook als journalist moet ik rekening houden met het effect dat mijn woorden hebben. Je wilt de wereld er toch niet slechter op maken. En - en daar draait het denk ik vandaag om - je wilt je medemens ook niet kwetsen, niet pijn doen.

Met het laatste geven journalisten zichzelf een onmogelijk opdracht. Een opdracht die ze overigens ook van ú, de samenleving, krijgen. Wij hebben immers van u een eretitel gekregen: 'Waakhond van de democratie'. Wat mij betreft mag je dat breed opvatten: waakhond van de samenleving.

U vraagt van die waakhond dat hij bij onraad gaat blaffen, en, indien nodig, in kuiten bijt.

Dat is prima, maar het is ook altijd pijnlijk. Pijnlijk voor de dief die zijn plan verstoord ziet, voor de bestuurder van een bedrijf die zichzelf miljoenen toebedeelt, pijnlijk ook voor de minister die zijn werk niet goed doet, of voor de sportclub die een scheve schaats rijdt...

Als waakhond ontkom je er niet aan om met je woorden anderen pijn te doen.

Die spanning tussen 'Alles kunnen zeggen' enerzijds en 'Anderen niet kwetsen' anderzijds, leeft niet alleen in de journalistiek. Die spanning heeft ook gevolgen in de samenleving - bij u en bij allen om u heen.

'Anderen niet willen kwetsen' is nobel. Maar dit streven komt, vrees ik, mede voort uit de angst 'zelf gekwetst te worden'. Zo scheidt de vrijheid van het woord bij velen angst.

Tegelijkertijd vinden we in de westerse wereld de vrijheid van meningsuiting juist een heel groot goed. Als je aan die vrijheid tornt, dan voelt dat bepaald niet goed.

Maar als je anderen kwetst, of bang bent zelf gekwetst te worden, voelt ook dát niet goed.

Dat roept een spanningsveld op waarmee we de laatste jaren heel vaak worden geconfronteerd. En dus voelen we ons heel vaak 'niet goed'.

We worden bang: zijn we de volgende die pijn moeten lijden?

En we raken in verwarring: wat is nou wel en wat is niet goed? Welke waarden bieden mij nog houvast. Welke waarden deel ik nog met mijn naasten? Waar mag ik, waar mogen wij, grenzen trekken?

Dus toch maar een beetje censuur? Om de ergste angst en verwarring te voorkomen?

Over censuur sprak ik zojuist al de banvloek uit. Als journalist bij Trouw kan ik ook niet anders. Ik sta - zoals dat zo mooi heet - op de schouders van mensen die het ultieme offer brachten voor de persvrijheid. Trouw is in de Tweede Wereldoorlog opgericht als verzetskrant, om de samenleving te informeren over wat er werkelijk gaande was en er echt toe deed.

Die traditie willen veel journalisten hoog houden. Niet alleen bij Trouw, maar bij veel media, in binnen- en buitenland. Charlie Hebdo, een belangrijke aanleiding waardoor we vandaag dit thema bespreken, is daar óók een voorbeeld van. Uitgesprokenere wellicht dan menigeen lief is, zie de tekening die ik heb meegebracht, maar wel met hart en ziel gericht op het signaleren van wat er gaande is en er toe doet.

De vrijheid om dat te doen, moeten we koesteren. Dat is een zeer actuele kwestie, maar bepaald geen nieuw inzicht. Voltaire, de Franse schrijver/filosoof, was al 250 jaar geleden een voorvechter van de mensenrechten en het vrije woord. Hij heeft daardoor ettelijke keren in de gevangenis gezeten. Aan hem wordt de uitspraak toegeschreven: 'Ik verafschuw wat u denkt, maar ik geef mijn leven voor uw recht om daar voor uit te komen.'

Nog 250 jaar eerder speelde het ontlukende Nederland een prominente rol in de geschiedenis van het vrije woord. De drukpers was uitgevonden en overal in Europa werden boeken geschreven. Boeken die de kerk en de vorsten vaak niet bevielen, en dus werden verboden. Maar in het vrijgevochten Nederland werden al die boeken vervolgens alsnog gedrukt. Nederland werd een toevluchtsoord voor vrije geesten.

Dat heeft ons geen kwaad gedaan, integendeel. We beleefden onze gouden eeuw, Nederland werd een centrum van wetenschap, en zelfs een wereldmacht.

Terug naar nu. Heel veel journalisten gaan volgens mij zeer verantwoord om met de vrijheid van meningsuiting. Ze schreeuwen niet het eerste het beste nieuwsbericht de wereld in, maar zoeken naar de achterliggende feiten.

Zo werd een paar weken geleden bekend dat zich in asielzoekerscentra in Nederland vorig jaar maar liefst 8000 incidenten hebben voorgedaan. 8000!

Vluchtelingen zijn een gevaar voor onze samenleving, lijkt dan de logische conclusie. Totdat je leest dat ruim 5000 incidenten overtredingen van de huisregels betrof, zoals roken waar dat niet mocht, en dat bijna geen énkél incident zich buiten de azc's afspeelde.

Journalisten willen u niet kwetsen of schokken met angstaanjagende 'feiten', zoals die 8000 incidenten. Veel vaker nodigen ze u uit om naar de nuances te kijken en samen met hen op gegevens te kauwen totdat de ware smaak van de feiten naar voren komt.

Ondertussen mogen we als schrijvers en tekenaars onze ogen natuurlijk niet sluiten voor wat onze vrijheids- en waarheidsliefde mede teweeg heeft gebracht: de al genoemde angst en verwarring in de samenleving. Want die zijn er!

Maar daar is denk ik een verklaring voor die niet zozeer met kwetsen heeft te maken. In het Westen hebben we de afgelopen decennia de vrijheid van meningsuiting vooral gebruikt om oude waarden aan de kaak te stellen. Daar was alle reden toe: de waarden waren absoluut, benauwend en talrijk. Geen gemengde huwelijken bijvoorbeeld. Niet tussen rassen, en ook zeker niet tussen geloven; maar juist weer wel, verplicht, tussen seksen.

Onze maatschappij heeft zich sindsdien - in een verwarrend proces van herwaardering na herwaardering - op veel fronten positief kunnen ontwikkelen. Deze oecumenische dienst is daar een voorbeeld van! Maar we zijn er nog niet. Er zijn nog altijd oude waarden waarmee we de ander, elkaar, beknotten, pijn doen ook. Laat journalisten die vooral aan de kaak stellen.

Voor een vruchtbare dialoog die de wereld verder helpt, heb je echter niet alleen een grondig omgeploegde mentale akker nodig. Aan die akker moet je ook een voedende regen en een verwarmende zon toevoegen. En een boer die op een gure herfst dag durft te zaaien.

Ik ben een kritisch optimist. Ja, die bestaan, ook onder journalisten... Ik zie veel fout gaan en signaleer dat. Maar ik zie ook veel goed gaan, ik zie veel kansen, veel vernieuwingen, en signaleer die óók. En ik zie om me heen steeds meer collega-journalisten die naast waakhond ook een boer met zaigoed zijn.

Als journalist móeten we af en toe blaffen. Maar blijf naast ons staan, ook als ons geluid u een keer niet zint. En kijk met ons naar de akker, en zie hoe daar nieuwe waarden ontluiken die onze angst en verwarring kunnen verdrijven. Met dank aan de vrijheid van het woord...

Vincent Dekker

Overweging rond Micha 6: 8

Het is je bekendgemaakt, o mens, wat goed is en wat God van je vraagt.

Niet anders dan recht doen, trouw liefhebben en weloverwogen, bedachtzaam, je weg gaan samen met je God...

Niet anders, slechts dit is het wat God van mensen vraagt.

Zo simpel kan het zijn. En tegelijk zo groot en vaak ingewikkeld.

Tegen de achtergrond van het verhaal van Vincent en het thema voor vandaag is dat een laagje erbij... Hopelijk een laagje waardoor we net een laagje dieper durven spitten in onze manier van luisteren en nadenken; in wat ieder van ons op eigen wijze overweegt en tot zich neemt tijdens een viering, een kerkdienst. Iets om op te kauwen en mee verder te gaan, zoals we dat straks ook op symbolische wijze zullen vormgeven.

Het is eigenlijk zo'n oud verhaal, een verhaal van eeuwen her en van alle tijden. Mag, moet alles wat kan? De vader van Theo Van Gogh zei nadat Theo vermoord was: Je màg wel alles zeggen, maar het hóeft niet!

Op een bepaalde manier, aansluitend bij die woorden van Micha, moet ik toch zeggen: niet alles is geoorloofd - als je vanuit bepaalde normen en waarden leeft en spreekt, schrijft of tekent... recht doen, trouw liefhebben... weloverwogen leven. Dat betekent dat je (als het goed is) toch ook altijd weegt, afwegingen maakt. Op basis van die waarden, die woorden die richting geven aan... Ja, aan meer dan alleen mijn eigen bestaan, durf ik te zeggen. Het gaat om meer dan je eigen kompas. Tegelijk gaat het juist volop en zeer nadrukkelijk over dat eigen kompas (bruggetje naar volgende serie van 3).

Deze week was Ahmed Abutaleb bij Collegetour op tv. Aan het eind vraagt Twan Huis altijd wat de gast van die keer aan de studenten en kijkers wil meegeven. Abutaleb zei: Luister naar je geweten, geef er gehoor aan. Ik ga daar elke avond voor ik naar bed ga bij te rade: Wat heb ik vandaag gedaan? Klopt dat met wat mijn geweten daar over zegt? Dat stemmetje van binnen dat we allemaal heel goed kennen, maar er niet altijd naar luisteren...

'Waakhonden van de democratie' noemt Vincent zichzelf en zijn collega's...

Ook profeten passen in dat plaatje.

Profeten hebben ten onrechte vaak de bijklank/associatie van toekomstvoorspellers: profeteren, profetie wordt vaak zo uitgelegd en gebruikt in onze dagelijkse spreektaal.

De Bijbelse (en ook hedendaagse) profeten zijn juist bij uitstek 'waakhonden'. In de Bijbel komen we ze vaak tegen op momenten dat het ergens misgaat of mis gegaan is. Denk aan de profeet Nathan die David tot de orde riep, hem aansprak op zijn gedrag nadat hij met Bathseba in zee was gegaan (of iets anders dan zee).

Elia... Mozes ze hadden vaak de ondankbare taak om hun geloofsgenoten te vertellen dat het zo echt niet kon, zo niet moest...

Het werd hen niet in dank afgenomen dat ze een ander, kritisch geluid lieten horen. Zoals we dat in het NT lezen over Johannes de Doper, over Jezus.

En dat is nog steeds zo... kritische geluiden die een beroep doen op ons geweten, op onze manier van leven... zijn lastig...

In dit rijtje hoort nadrukkelijk ook Micha, tijdgenoot van Jesaja. Eén van -wat in kerkelijke kring genoemd worden- 'de kleine

profeten' (een klein boekje, maar met veel zeggingskracht en realiteitszin!)

Het voert nu te ver om daar in detail naar te kijken. Ik beperk me tot die woorden uit 6 vers 8.

In feite staat hier een soort samenvatting van de leefregels die de Bijbel geeft: Het is je bekendgemaakt, o mens, wat goed is in Gods ogen. Dat betekent ook 'wat ethisch verantwoord is'. Wat God van je vraagt, is slechts dit: Recht doen, trouw liefhebben en weloverwogen je weggaan

De meer bekende vertaling (NBG) is ootmoedig wandelen met je God.

De Nieuwe Bijbel Vertaling zet dat nog sterker aan. Die zegt: 'nederig wandelen met je God'. Ik zal zo vertellen waarom ik het anders vertaal.

Ik wil op elk van die begrippen kort ingaan:

'Recht doen' heeft te maken met recht spreken en recht verschaffen. Het gaat om het herstel van de verstoorde orde/relaties om mensen tot hun recht te laten komen. Het gaat om herstel van de shalom - vrede, ongedeerd zijn, ongestoorde verhoudingen tussen mensen en volken, tussen mens en God.

'Goed is dat je niet doet wat slecht is...'

Het tweede is 'trouw liefhebben'. Trouw heeft te maken met de verbondenheid tussen mensen en God, tussen mensen onderling.

In 'Wie mag te gast zijn' komt dat mooi tot uiting ...

Trouw/solidariteit kan je alleen vorm geven als er iets gemeenschappelijks is; als je op elkaar betrokken bent. En juist dan gaat het niet alleen om rechten, maar ook om plichten. Verplichtingen ten opzichte van elkaar.

Het laatste wat God hier vraagt, ik zei al, is lange tijd bekend geweest en vertaald met 'ootmoedig wandelen met je God'.

En dat is een beetje vreemd, als we er vanuit gaan (blijkt in het voorafgaande deel van Micha 6 ook) dat God geen nederigheid van mensen vraagt in die zin. De klank die 'ootmoedig' ook bij ons heeft... passend in een andere tijd, bij een ander godsbeeld ook.

'Maar bovenal: Niet passend bij wat profeten probeerden en proberen te vertolken!

In de grondtaal zijn er meer nuances in het woord dat hier staat en voor mijn idee klopt het dan ook beter. Het heeft te maken met (wel!) bescheiden,

bedachtzaam zijn, weloverwogen, zorgvuldig je weg gaan (met overleg).

En dat klinkt heel anders dan nederigheid. Er zit beweging in. Er wordt actie gevraagd. Je moet, mag, opstaan, je weg vervolgen en weloverwogen je weg gaan, samen met je God.

En dat is dan toch heel wat... Wat God van je vraagt is niet anders dan; slechts dit...' zegt Micha. Maar als je dat serieus neemt, heb je je handen er vol aan. Daar kan je een leven lang mee voort...:

recht doen, trouw liefhebben en weloverwogen je weg gaan.

Het klinkt zo gemakkelijk en is ook voldoende bekend, maar het is vaak moeilijk in praktijk te brengen!

Tegelijk weten we ook allemaal heel goed wanneer je het goed doet en hoe/wanneer niet...

En toch bekruipt je vaak het gevoel: Wat moet je, wat kan je doen?

Het lijkt vaak zo onbelangrijk of onmogelijk wat wij kunnen uitrichten: wat heeft onze stem voor effect? En soms word je er doodmoe van en moedeloos: wat moet ik ermee?

Dat geldt niet alleen op wereldniveau of bij verkiezingen - dat mensen invloed hebt op welke president er komt in de US bv, of wat voor kabinet er komt,... of wat voor gemeenteraad... Hoe bepaal je je houding in de problematiek van vluchtelingen en hun opvang? Wat kan ik bijdragen aan een juiste beeldvorming?

Het gaat om de vraag of je je stem durft te verheffen als de gerechtigheid op het spel staat. In een ruzie op straat of thuis, of als het gaat om meningsvorming of concrete hulp bieden aan mensen in nood...

Micha zegt ons vanmorgen: jullie hoeven niet naar de bekende weg te vragen: Het is je bekendgemaakt, o mens, wat goed is en wat God van je vraagt. Je bent ermee geconfronteerd en je wordt er steeds wéér mee geconfronteerd!!

Draag er dan ook zorg voor dat het gebeurt - in het groot en in het klein:

Recht doen, trouw liefhebben en weloverwogen, bedachtzaam je weg gaan samen met je God.

Wat God van je vraagt is dan niet veel, maar wel alles!

Annerien Groenendijk

Brood delen en schmauen, om te overwegen wat een ieder wil overwegen op dit moment!

In de voorbereidingsgroep kwam Madeleine Suidman met het idee om dit keer het brood tot ons te nemen op een bij ons thema passende manier.

In Duitsland leerde ze dit kennen onder de naam schmauen; een samenvoegsel van schmecken en kauwen. Wij vragen u om zich te laten verrassen.

We zullen het brood nu eerst verdelen en vragen u het nog niet tot u te nemen; dit gaan we gemeenschappelijk doen. Er is ook glutenvrij brood.

Na het zingen van het lied zullen we eerst het brood delen.

Het brood dat u krijgt is hard en droog, daar het een week of twee oud is. Aan de lucht gedroogd brood blijft weken, misschien wel maanden goed.

Als iedereen brood ontvangen heeft en weer zit, gaat het als volgt;

Leg straks het brood op uw tong en laat het speeksel dat dan vrij komt het brood zacht maken. Dat kan even duren. Dan begint u het brood te kauwen, probeer het voor in uw mond te houden. Ga dan op ontdekking wat er allemaal te beleven is wat de smaak en de consistentie betreft. Het helpt ook om de ogen erbij te sluiten en erbij te tellen. Ik wens u voor de komende minuut een interessante schmau-reis toe.

Met de klankschaal van Madeleine wordt het "startsein" gegeven en ook het einde.